

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 9 (52)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2014

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 9 (52). — Рівне: РДГУ, 2014. — 216 с.

Збірник наукових праць містить статті за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної дидактики в контексті вимог інформаційного суспільства», проведеної в Рівненському державному гуманітарному університеті 17-18 жовтня 2013 р., із загальнодидактичних проблем, використання особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, інформаційно-комунікаційних та інтерактивних технологій, зарубіжного досвіду у підготовці фахівців різних напрямів.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, викладачів та студентів вищих і професійно-технічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 28.03.2014 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 10 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2014

3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (затверджено Законом України від 9 січня 2007 року № 537-V) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>. (дата звернення: 15.05.2013). – Назва з екрану.
4. Івасик В.Б. Вивчення теорії графів з використанням ППЗ "GraphEla" / В.Б. Івасик // Наукові записки: збірник наукових статей НПУ імені М.П. Драгоманова. Вип. 2. – К.: НПУ, 1998. – С. 80-85.
5. Педагогічний програмний засіб GRAN: методичні рекомендації / укл. М.І. Жалдак, А.В. Пеньков. – К.: КДПІ, 1991. – 48 с.
6. Раков С.А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу у навчанні з використанням інформаційних технологій: дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / С.А.Раков; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2005. – 489 с.
7. Струтинська О.В. Методика навчання інформаційних систем і технологій майбутніх учителів економіки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання» / О.В. Струтинська. – К., 2010. – 294 с.
8. Триус Ю.В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики: монографія / Ю.В. Триус. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 400 с.
9. Уваров А.Ю. Об условиях успешного использования цифровых образовательных ресурсов в учебном процессе [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://tm.ifmo.ru/tm2004/src/439c.pdf> (дата звернення: 15.08.2013). – Заглавие с экрана.

Н.В. ПОЛЮХОВИЧ. СОЗДАНИЕ И ВНЕДРЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПРОГРАММНЫХ СРЕДСТВ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Резюме. В статье очерчены проблемы, которые возникают в педагогической практике учителей во время внедрения электронных средств в учебный процесс. Предложено внедрение учебных курсов из создания собственных педагогических программных средств в подготовку будущих учителей основ экономики.

Ключевые слова: педагогические программные средства, профессиональная подготовка, учителя основ экономики.

N.V. POLIUKHOVYCH. CREATION AND INTRODUCTION OF PEDAGOGICAL IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The summary. The problems concerning the implantation of electronic resources into the educational process of teachers are determined in the article. An input of educational courses of creation the personal pedagogical programs funds in preparation of future teachers of bases of economics is offered.

Key words: pedagogical software, professional preparation, teachers of bases of economics.

Одержано редакцією 21.11.2013 р.

УДК: 371.134

Н.В. РОМАНИШИНА

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛІСТИКИ СТУДЕНТАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Резюме. Автор обгрунтовує важливість застосування філософських концепцій при вивченні літератури, особливо української малої прози, яка характеризується філософською поглибленістю; пропонує орієнтовну схему аналізу твору у філософському аспекті; встановлює зв'язки між знаннями та вміннями студентів-філологів із літератури та філософії.

Ключові слова: художня мала проза, аналіз твору у філософському аспекті, міжпредметні зв'язки, інтеграція навчання

Постановка проблеми. Сучасна концепція викладання української літератури будується на філософській основі. Вивчаючи філософію студенти ВНЗ пізнають людину, світ, вчать себе самоусвідомлювати себе, віднаходити сенс життя; набувають досвіду глибоких теоретичних міркувань, активізації інтелектуальних ресурсів, уміння підноситися до всезагального. Застосування філософських засад при вивченні красного письменства відкриває можливість не лише краще розуміти літературу, зокрема через філософію, інтерпретувати белетристику в філософському аспекті, а й дозволяє осмислювати творчість певного письменника як художній універсум – модель дійсності, становлення певної системи естетичних цінностей; розглядати конкретний твір як вираження високої духовності автора.

Аналіз останніх досліджень. Над питанням використання філософських положень при вивченні літератури розмірковують методисти О. Богданова, Ю.Бондаренко, Т. Бугайко, Ф. Бугайко, Н. Волошина, О. Куцевол, Є. Пасічник, А. Ситченко, Б. Степанишин, Г. Токмань, В. Уліщенко та ін. Пропонуючи методичні рекомендації викладачам, які готують майбутніх педагогів, російський науковець О. Богданова наголошує: вчитель «нового типу» має добре знати насамперед філософію [5, 3]. Українські дидакти обгрунтували, що розвиток національного письменства тісно пов'язаний із філософською думкою; художнє освоєння дійсності є константною тенденцією у творчості наших письменників [4, 6]. За спостереженнями Ю. Бондаренка, філософська парадигма у вивченні літератури дозволяє розширити коло можливих видів аналізу, поглибити традиційні моделі тих, які застосовуються в сучасній практиці [4, 5]. Літературознавець Ю. Ковалів зауважив, що, осмислюючи творчість письменника, дослідники намагаються дати вичерпну диференціацію, зокрема малої

художньої прози; насправді жанрова палітра значно розмаїтіша, оскільки охоплює аспекти концептуальності, філософичності, які часто не беруться до уваги [1, 6].

Мета статті: обґрунтувати, чому при вивченні студентами-філологами української новелістики особливо важливо залучати філософські знання й дослідницькі традиції; долучитися до створення інтегративного курсу «філософія – історія»; запропонувати орієнтовну схему аналізу твору у філософському аспекті.

Виклад основного матеріалу. При вивченні майбутніми вчителями української літератури національної художньої малої прози є *потреба застосовувати філософські положення:*

- питання взаємопов'язаності філософії та літератури останнім часом викликає поживлений інтерес; це засвідчується популярністю газетно-журнальних рубрик на зразок «Філософія стилю» чи «Філософія тексту», появою спеціальних студій; у дискусіях здебільшого акцентується на епічний творчості [6, 13-14];

- дослідники-філологи повинні мати уявлення про систему філософських жанрів в літературі – у яких «думка й ідеї філософського характеру виступають в якості безпосереднього предмета художнього відображення» (А. Зись). Це, зокрема, похідні від фольклору епічні жанри: так, казка містить «деяку несвідому життєву філософію народу, представленого оповідачем» (В. Пропп); літературна казка «вельми тяжіє до філософського змісту» (Е. Соловей). Філософський струмінь генетично притаманний жанровій природі притчі, параболи, аполога, байки; філософичність – дефінітивна ознака філософського оповідання, новели, філософської казки, новели-притчі, казки-притчі;

- водночас кожний справжній мистецький твір повинен мати філософський зміст [6, 14]. Автори малої художньої прози найчастіше порушують екзистенціально-антропологічну проблематику: сенсу життя, любові й ненависті, зради та вірності, життя і смерті, прощення й милосердя, гріха й спокути та ін. Науковець Р. Співак зауважила: художня література зі схильністю до філософських тенденцій тяжіє до універсальних методів, принципи художнього узагальнення яких орієнтовані на пізнання людини як індивіда, носія генотипних родових властивостей людства. Порівнявши філософські твори суто фахові та художні, І. Мірчук відзначив, що в останніх автор ставить в осередок своїх міркувань не чисте пізнання, його можливість і його границі, а насамперед людину і її долю, людське життя та його сенс;

- філософська насиченість художніх творів впливає не лише на проблемно-змістові аспекти, але й на своєрідність поезики. Т. Бовсунівська пропонує укласти когнітивну модель твору певного жанру; наводить схему філософського жанру притчі, який характеризується: специфічною оповідною манерою – притчевістю; особливими персонажами – носіями істини для всіх часів та народів; відсутністю конкретизації часу та простору; домінуванням ідеї над змістом; переважанням загального над особливим; узагальненням через алегоризацію; дидактизмом; реалізацією мети – сприяння моральному чи духовному вдосконаленню [3, 43-44]. За І. Світличним, дослідити підпорядковану мистецьким законом літературну філософичність – побачити філософську насиченість художніх образів, індивідуальних обставин, в яких діють герої, символічність виразу, метафоричність стилю. Я. Поліщук відзначає, що філософські твори характеризує філософська проблематика, узагальнення концептуального, філософського характеру; філософські метафори; також фрагменти, цитати із філософських текстів; але пряме вказування на них засвідчує найпростішу форму зв'язку із філософією; часто філософізм у літературному тексті важко «відчитати», що породжує дискусії, різночитання [6, 13, 15];

- за спостереженнями Ю. Бондаренка, «учителі не враховують, що у створенні літературних джерел значною мірою задіяні філософські погляди письменника»; що митець «потрапляє в «полон» філософських тенденцій, підходів до осмислення, які домінували в його час» [4, 6]. Так, аналізуючи художній твір, важливо враховувати, що, наприклад, українське мистецтво другої половини XIX ст. засвоювало філософію позитивізму; «філософія життя» проявилася у доробку модерністів; мала проза після Другої світової війни розвивалася у контексті екзистенціалізму; завжди актуальною для українських письменників була «філософія серця». Автори сучасних підручників з історії української літератури все частіше звертають увагу на філософські зацікавлення письменника, заохочують студентів-філологів простежувати слід ідей улюблених філософів у творах;

- викладач Уельського університету П. Баррі зауважує проблему: студенти-філологи рідко обізнані безпосередньо із тим, що становить корпус теорії про літературу, доступну основу для її вивчення – праці античних філософів. Зокрема в «Поетиці» Аристотель обґрунтував визначення родів літератури, визначив етапи розвитку сюжету; розвивав «рецептивний» підхід до письменства. Платон вперше побачив різницю між розповіддю і діями, мімесисом і дієгезисом. Професор Гарвардського університету Д. Перкінс звертає увагу на аспект: історики літератури класифікують, групують твори, зокрема в аспекті роду, виду, жанру; різниця між групами, класами і типами становить тему давньої дискусії у філософії;

- українські вчені наголошують: вчителі-практики мінімально обізнані в галузі філософії, слабко орієнтовані у тенденції світової філософської думки, майже не пов'язують з ними розвиток мистецтва слова; а це унеможливує формування в учнів чіткого розуміння зв'язків літератури зі світовим інтелектуальним простором [4, 6-7]. Сучасні вчителі усвідомлюють цю проблему, – намітилася тенденція акцентувати на заняттях із літератури філософський потенціал літературних напрямів і течій;

- низка українських письменників є також філософами; доцільно в деяких творах відшукувати аналоги сповідуваних митцем філософських постулатів. Як відомо, найвизначніші філософи (А. Бергсон, Х. Ортега-і-Гасет, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартр, З. Фрейд, О. Шпенглер, К.Г. Юнг та ін.) представляли свої ідеї у формі, наближеній до літературної. Відзначимо факт, що український прозаїк П. Куліш ще у XIX ст. популяризував

свою «хутірську філософію» в художніх творах, зокрема у 1861 р. надрукував у журналі «Основа» оповідання-притчу «Про злодія у селі Гаківниці» – четвертий лист із художньо-публіцистичного циклу «Листи з хутора». До речі, матеріал художньої малої прози дозволяє простежити, який смисл письменники вкладали у поняття «філософ» (оповідання П. Куліша «Сільський філософ»; Б. Лепкого «Філософ» та ін.);

• відомі вітчизняні учені вітають появу нового покоління українських гуманітаріїв, які не бояться дратівливих тем, зважуються на перегляд непорушних канонів. «Слідом за літературознавством і критикою у вивчення літератури приходять плюралізм, дискусійність позицій», – відзначила методист О. Богданова [5, 7]. Учні, студентів варто заохочувати «філософствувати»; у значенні – не сприймати виучуване у вигляді готових істин, тверджень, а роздумувати, сумніватися; філософствувати як пошук мудрості (Н.Аббаньяно), «запитування у світу» (М. Гайдегер), «свідомість уголос» (М. Мамардашвілі). Так, наприклад, при вивченні новели «Думи старика» О. Кобилянської, кожен студент може запропонувати власне тлумачення «кінцевого акорду»; що мав на увазі герой-дідуся, звертаючись до молоді зі словами: «/.../ золотої думки не згубить»?

Зважаючи, що «справжня філософія – це завжди теоретизування, завжди праця думки /.../», «філософський світогляд заснований на розумі, передбачає аргументацію, сумніви, дискусії» [7, 17], також те, що радянські ідеологи проголосили низку філософських течій, наприклад, екзистенціалізм, буржуазними, опозиційними до діалектичного матеріалізму, не прийнято було поцінювати творчість українських новелістів із філософських позицій. Очевидним є продуктивність цього методологічного підходу до вивчення творчості письменника нині, адже до читача повертаються заховані у «спецховищах» тексти, в яких чітко віддзеркалені модерні філософські тенденції; поширеним є розгляд у науково-теоретичному плані всієї сукупності творів автора як єдиного тексту, зокрема, як цілісної системи філософського осягнення Всесвіту, буття людини, сенсу життя, еволюції духовності нашого народу.

Сучасні вчені (Г. Бібік, С. Богомаз-Назарова, А. Касперський, В. Максимова, В. Сергієнко, Л. Шаповалова та ін.) визначають три рівні дидактичної інтеграції: об'єднувальні взаємодії на рівні трансляції у формі міжпредметних зв'язків; внутрішньодисциплінарний синтез наук, що об'єднує різні теорії в рамках одного предмета; створення цілісної інтегративної системи. При створенні *інтегративного курсу «філософія – література»*, враховуємо, що майбутнім учителям української літератури особливо важливо осягнути такі філософські знання:

- про *типи світоглядів*, зокрема релігійний, міфологічний. Так, Т.Бордуляк – феномен письменника-священника в нашій літературі, його мала проза конденсує особливий виховний потенціал; знайомлячись із новелістикою митця, студент-читач відкриває особливий світ священницького письма як різновиду душпастирства. Діалогічна установка, за М. Бахтініним, – «поза Богом, поза довірою до абсолютної іншості неможливе самоусвідомлення» [2, 126], – визначає сутність малої прози Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, Ганни Барвінок, Д. Мордовця, М. Старицького, Л. Старицької-Черняхівської, Б.Лепкого, Л. Яновської, Юрія Клена, К. Малицької та ін. Без уявлень про міфологічний світогляд студентам складно зрозуміти седньовічну міфоготику прозаїків-романтиків, міфотворчість письменників-модерністів кінця XIX – початку XX ст., «мітологічну прозу» українських представників «хімерного» стилю, твори «магічного реалізму» тощо;

- брак інформації про актуальні і потенційні *філософські установки щодо релігії і Бога* може завадити розумінню творів на релігійну тематику, із використанням образів Біблії та християнської традиції; осмисленню певних жанрових різновидів, наприклад, святкове («різдвяне», «великоднє») оповідання, оповідання-легенда, оповідання-притча; простеженню нової художньої якості внаслідок переплетення традицій певного літературного жанру і Біблії (у оповіданнях «Пресвята Богородице, помилуй нас!» О.Кобилянської, «Союзниця» М. Левицького, «Каїн та Авель» Л. Старицької-Черняхівської, «Апостоли» В. Домонтовича, літературних легендах збірок «Гарфа Леїлі» К. Малицької, «Колосся Божої Матері» А. Лотоцького, новелах «Чудо Воскресіння», «Пригоди архангела Рафаїла» Юрія Клена, «Via dolorosa» А. Любченка та ін.);

- про *історичні типи філософії*. Відзначимо мистецьке освоєння авторами вітчизняної малої прози, особливо класиками та неокласиками, філософії Давньої Греції, Римської імперії. Так, гомерівська Греція спроектована на українську дійсність в оповіданні-ідилії П. Куліша «Орися»; виведений Є.Гребінкою образ читача збірки оповідань «Рассказы пырятинца» – «філософа /.../, котрий вивчив усього Цицерона»; герой його «Записок студента» читає твори Аристотеля, Сципіона. Не випадково ім'я героя оповідання Б. Лепкого «Мій товариш» – Платонід. Колишній «перший гуляка і наймоторніший молодець» товариства проміняв гамірне міське життя на сільське, усамітнене. Випадкова зустріч зі старим приятелем – привід викласти свою систематизовану концепцію об'єктивного ідеалізму. На світоглядно-естетичні орієнтири античності, наприклад, обґрунтований у філософії Платона ідеал калокагатії, спирається М. Яцків (новела «Афродіта з Кнідос»). Відзначимо, звичайно ж, «прорив» українських новелістів кінця XIX – початку XX, XX ст. у царину модерних філософських течій. Так, Б. Лепкий характеризував «краківський період» своєї творчості: праці Ф. Ніцше, А. Шопенгауера, І. Канта стали його «настольними книжками»; ідеї «філософії життя», психоаналізу поділяла О. Кобилянська, В. Стефаник, М. Коцюбинський, М. Яцків, Г. Хоткевич, С. Черкасенко, О. Плющ, Н. Кобринська, Грицько Григоренко, Дніпрова Чайка, Гнат Михайличенко, Микола Хвильовий та ін. Твори виразно екзистенційного спрямування писали В. Винниченко, В. Підмогильний, Т. Осьмачка та ін. Окремі українські радянські прозаїки, наприклад, В. Шевчук, часто на рівні підтексту, заперечували авторитет легітимної філософії марксизму-ленінізму;

- хоч є думка, що в історії української літератури «майже не було доброго філософського ґрунту, – за винятком доби Бароко» (Л. Тарнашинська), особливо актуальною для вітчизняних письменників стає

започаткована романтичними тенденціями *філософія української національної ідеї*. Як відомо, представники філософії марксизму зводили філософію до ідеології. Ідеологія як втілення духу епохи, нації, – ознака більшості художніх творів. Але низці українських письменників притаманна тенденційність, – очевидне пропагування в художньо-образній формі певних ідей, цінностей, практичних настанов, яким часто підпорядковувався артистичний дискурс. Наш народ народжує героїв – борців за правду, справедливість, волю; зберігає високу духовність, мораль – провідна думка творів «Панська воля», «Дмитро Книш» О. Кониського, «Збентежена вечерея» Олени Пчілки, «Каторжна», «Без хліба» Б. Грінченка, «Невдалиця» Д.Марковича та ін. Ідею формування нового типу українця, політично свідомого, відважного, відданого нації та справі державності, сповідували О.Кониський («Антін Калина»), Олена Пчілка («Сосонка»), В.Стефаник («Марія», «Сини»), Л. Старицька-Черняхівська («Пам'яті юнаків-героїв, замордованих під Крутами»), Степан Васильченко («Ось та Ась»), Григорій Косинка («Фавст»), У. Самчук («Скарби»), Ю. Косач («Вулиця Д, помешкання 22») та ін.;

- знання основ *«культурфілософії»* (А. Мюллер) відкриває можливості дослідження інтелектуального стрижня твору, простеження багатомірності змісту, відчитування філософської символіки. Наприклад, К. Гриневичева («Як згасне день...») згадує ім'я Аспазії – одна із найвидатніших жінок Стародавньої Греції, відзначалася освіченістю, розумом, красою; стала уособленням жіночої досконалості. Слухаючи Дев'яту симфонію (однойменна поезія в прозі С.Кричевського) ліричний герой пригадує «Конфуція, Будду, Христа ...»; їхні вчення об'єднує гуманістична основа, ідея духовного вдосконалення людини, зближення з Творцем. Медіум («Над усіх ненормальні» Олександра Катренка) проганяє дух Юма. Девід Юм – англійський філософ, його вчення мало значний вплив на розвиток філософії позитивізму, прагматизму. Думку про ворожість народу до культури, естетики передає М.Чернявський, назвавши оповідання про те, як селяни, виявляючи ненависть до пана, викололи очі його красеневі-коню, «Осліплення Париса»;

- збагачуючись в галузі *філософського розуміння світу*, майбутні вчителі літератури усвідомлять сутність процесів пізнання, розуміння, сприймання, зокрема художнього твору; осмисленіше оперуватимуть поширеними при вивченні новелістики категоріями: мотив, час, простір, причинність, об'єктивне та суб'єктивне; використовуватимуть і чергуватимуть методи, які базуються на певних стандартах (частина і ціле – аналіз, синтез; тотожність й відмінність – ототожнення, розрізнення, порівняння, аналогія, моделювання; одиничне та загальне – методи індукції й дедукції; явище та сутність – опис й пояснення; простір і час – структурний та історичний методи та ін.); познайомляться із тенденціями розвитку наукових теорій; спробують застосувати принципи їх виведення, наприклад, формулюючи генологічні теоретико-літературні поняття; збагнуть залежність моделювання складного і суперечливого світу генія від багатства власного внутрішнього світу;

- вивчення *філософської антропології* допомагає побачити у прозі не лише події; також, що вони часто відбуваються у системі філософських, морально-етичних координат, створюючи підтекст, символічно-знакову систему, у якій захована авторська ідея, підказка на питання: як віднайти істину; у чому сенс буття; як досягнути гармонію між собою і світом, піднятися над суєтою, подолати зло, гріховну природу; зберегти свободу, право залишатися індивідуальністю в умовах зовнішнього тиску та ін.

Українські та зарубіжні науковці (Г. Бібік, С. Гончаренко, І. Зверев, Ю.Калягін, І. Козловська та ін.) обґрунтували, що міжпредметні зв'язки є дидактичною передумовою підвищення наукового рівня знань студентів. Якщо встановити зв'язки між філософією й відповідними розділами у історії української літератури та методиці її навчання, літературознавчі, педагогічні знання засвоюватимуться продуктивніше. Наприклад, вивчаючи автобіографічне оповідання, слід вмотивувати причини звернення письменників до жанру автобіографії змінами у впливових філософських системах – «когнітивні філософії з орієнтацією на проблему суб'єкта пізнання» (М.Медарич); простежити зв'язок нових методів аналізу літературних творів із новими філософськими та ідеологічними тенденціями, які відкрили перспективи нового бачення людини, її творчості – ідеї двох мистецьких начал Ф. Ніцше, теорії інтуїції А. Бергсона, концепцій підсвідомості, інтерпретації снів, творчого фантазування З. Фрейда, гуссерлівської феноменології. Врахувати філософські засади, розробляючи орієнтовну модель аналізу малих жанрів художньої автобіографічної прози.

Особливо з початку ХХ ст. український художній малий епос характеризується філософською поглибленістю. Так, визначаючи напрям розвитку літературного процесу цього періоду, ідеологи новітньої тенденції прози М. Коцюбинський та М. Чернявський, упорядковуючи альманах «З потоку життя», звернулися до українських митців із програмним листом, пропонуючи зосереджувати увагу, зокрема, на «темах філософічних», що спричинило би й зміни у засобах художнього зображення. *Аналізуючи малу прозу, і не лише авторів-інтелектуалів філософського спрямування, під філософським кутом зору, пропонуємо майбутнім авторам літератури досліджувати:*

1. Світоглядні засади письменника; які філософські постулати сповідував; можливо, він сформулював у своїй творчості цілісну філософську систему.
2. Віддзеркалення у творі певних філософських тенденцій.
3. Порушені філософські проблеми.
4. Історичні, національні, етнопсихологічні, соціально-політичні умови, в яких перебуває герой; чи втілює якийсь загальне поняття, що його зміст намагається сформулювати філософія (добро, зло, розум, любов, щастя, чесність, прогрес, співчуття та ін.).
5. Філософські параметри світобачення персонажів, автора.

6. Роль філософських розмислів наратора.
7. Художньо-філософська структура (для творів філософських метажанрів).
8. Специфіка художньої філософичності (роль уяви, фантазії, вимислу, фольклорно-літературної традиції; відмова від традиційної манери письма, звертання автора до міфологем, тяжіння до символіки, притчевості, параболічності, алегорій).
9. Кількаплощинність у прочитанні (наприклад, конкретно-історичний, реально-побутовий – підтекстовий, філософсько-узагальнюючий рівні).
10. Образи, які концентрують філософську символіку.
11. Захована у творі глибока морально-філософська істина; філософські узагальнення щодо універсальних властивостей і закономірностей людського буття.
12. Проекція зображеного письменником на сьогоднішній день.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, знання філософії важливі для розуміння художньої літератури в цілому; для виявлення підтексту – центрального компоненту твору, який тлумачиться дослідниками як вибудована письменником модель світу; при опануванні інтерпретаційними технологіями, зокрема філософською. Оскільки український художній малий епос характеризується особливою філософською поглибленістю, є потреба розробки методичної моделі його вивчення, уточнення особливостей аналізу літературно-філософських жанрів українських авторів-інтелектуалів. Оскільки методика викладання літератури тривалий час ґрунтувалася на марксистсько-ленінській гносеології, потрібно уточнити, праці яких опозиційних до діалектичного матеріалізму філософів є методологічним фундаментом навчання літератури. На часі – вивчення впливу на навчальний процес міжпредметної інтеграції, створення інтегративного курсу «філософія – українська література» для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Г.О. Особливості української історичної прози: [монографія] / Г.О. Александрова, М.М. Богданова, О.Ю. Мельникова, І.Є. Співак; [авт. передм. і наук. ред. Ю.І. Ковалів]. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 226 с.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин; сост. С.Г. Бочаров, примеч. С.С. Аверинцева и С.Г. Бочарова. – М.: Искусство, 1979. – 423 с.
3. Бовсунівська Т.В. Когнітивна жанрологія та поезика: [монографія] / Т.В. Бовсунівська. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 180 с.
4. Бондаренко Ю.І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: [монографія] / Ю.І. Бондаренко. – Ніжин: В-во НДУ ім. М.Гоголя, 2009. – 351 с.
5. Методика преподавания литературы: программы дисциплин предметной подготовки по специальности 021700 «Филология» / авт.-сост.: О.Ю. Богданова, И.А. Кочергина, С.А. Леонов; отв. ред. О.Ю. Богданова. – [2-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 80 с.
6. Поліщук Я.О. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я.О. Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.
7. Філософія: посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є.М. Причепій [та ін.]. – К.: Академія, 2001. – 576 с.

Н.В. РОМАНИШИНА. ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОЙ НОВЕЛЛИСТИКИ СТУДЕНТАМИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме. Автор мотивирует необходимость применения философских концепций при изучении литературы, особенно украинской художественной малой прозы, которая характеризуется особым философизмом; предлагает схему анализа литературного произведения в философском аспекте; устанавливает связь между знаниями и умениями студентов-филологов по литературе и философии.

Ключевые слова: художественная малая проза, анализ произведения в философском аспекте, межпредметные связи, интеграция обучения.

N.V. ROMANISHINA. THE PHILOSOPHICAL BASES OF STUDYING UKRAINIAN SHORT STORIES BY STUDENT OF HIGHER SCHOOLS

The summary. Author joins to development by Methodists of application the philosophical conceptions in studying of literature, particularly the Ukrainian short fiction, which remarkable for special philosophism; propose plan of analysis the literary text in philosophic aspect; establish intersubject connections between knowledge and skills of the student in literature and philosophy.

Key words: short fiction, analysis the literary text in philosophic aspect, intersubject connections, artistic realization, integration of teaching.

Одержано редакцією 28.11.2013 р.

УДК: 37. 013. 83

Л.І. ТИМЧУК

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ДОРΟΣЛИХ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СПАДОК І СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Резюме. Обґрунтована правомірність вживання поняття «дидактика дорослих», окреслені загальні засади дидактики дорослих; продемонстрована присутність теоретичних розробок питань навчання дорослих у працях вітчизняних педагогів другої половини XIX – початку XX століття (К.Ушинського, С.Вахтерової,

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.	3
<i>Малафійк І.В.</i> Актуальні проблеми сучасної дидактики в площині системного підходу.	4
<i>Литвиненко С.А.</i> Використання воркшопів у підготовці майбутніх психологів до професійної діяльності.	10
<i>Вихрущ В.О.</i> Підручник для вищої школи як комплексна інформаційна модель підготовки майбутнього учителя: проблеми онтодидактики.	12
<i>Безкоровайна О.В.</i> Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу.	17
<i>Богачик М.С.</i> Розвиток соціокультурної компетентності студентів-філологів засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання англійської мови.	21
<i>Грицай Н.Б.</i> Методичні компетенції майбутніх учителів біології.	24
<i>Кизенко В.І.</i> Варіативна складова змісту освіти в контексті диференціації навчання.	27
<i>Корчагіна Г.С.</i> Розвиток пізнавального інтересу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки.	31
<i>Краєвська О.Д.</i> Обґрунтування специфічних дидактичних принципів формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.	34
<i>Красовська О.О.</i> Принципи відбору та структурування змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій.	37
<i>Мардарова І.К.</i> Особистісно-орієнтоване навчання студентів засобами комп'ютерних технологій.	40
<i>Міськова Н.М.</i> Сучасні технології навчання математики у підготовці студентів педагогічних факультетів.	43
<i>Пододіменко І.І.</i> Форми та методи організації навчання бакалаврів комп'ютерних наук у педагогічному процесі вищої школи Японії.	46
<i>Полюхович Н.В.</i> Створення та запровадження педагогічних програмних засобів у навчальний процес.	48
<i>Романишина Н.В.</i> Філософські засади вивчення української новелістики студентами філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.	51
<i>Тимчук Л.І.</i> Теоретичні основи дидактики дорослих: історико-педагогічний спадок і сучасні інтерпретації.	55
<i>Астафьева Л.С.</i> Особливості виховної системи багатонаціональних вищих навчальних закладів Росії.	60
<i>Бандура Р.Р.</i> Аспекти інтегративного навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі.	62
<i>Войтович О.В.</i> Емоційна компетенція у структурі професійної підготовки вихователя дошкільного закладу.	65
<i>Голуб Т.П.</i> Інтегративний фактор у професійній підготовці майбутніх фахівців технічних спеціальностей: досвід Німеччини.	67
<i>Давидюк І.В.</i> Професійно-педагогічна підготовка вчителів початкових класів до організації оздоровчо-спортивної роботи з учнями.	71
<i>Заглинська Л.В., Лукомська О.І.</i> Економічна освіта в контексті інвестиційних процесів в галузі.	73
<i>Кашуба А.А.</i> Проблема агітації та пропаганди фізичної культури і спорту для студентів педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.	76
<i>Кіндрат В.К.</i> Технологія формування національної свідомості студентів вищих навчальних закладів (ментальний компонент).	79
<i>Княжева І.А.</i> Діагностика ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури майбутніх викладачів вищої школи спеціальності «Дошкільна освіта».	83
<i>Косарева Г.М.</i> Підготовка майбутніх вихователів до впровадження інклюзивних форм навчання в освітню практику.	87
<i>Янциур М.С.</i> Підготовка майбутніх учителів технологій до читання курсу «Людина і світ професій» на основі інформаційно-комунікаційних технологій.	90
<i>Герасименко О.А.</i> Дидактичні особливості використання наочності в процесі вивчення дисципліни «Практикум в навчальних майстернях з художньою обробкою матеріалів».	102
<i>Кострубська Т.В.</i> Теоретичні засади підготовки майбутніх судноводіїв до використання копінг-стратегій у професійній діяльності.	106
<i>Лавор О.Ф.</i> Особливості розвитку професійної компетентності сучасного вчителя.	109
<i>Балалаєва О.Ю.</i> Еволюція поняття «електронний підручник».	113
<i>Фещук Ю.В.</i> Бланк-конспект лекцій з нарисної геометрії як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів.	117
<i>Мосіюк О.О.</i> Структура кейсу для підготовки майбутніх учителів математики до інноваційно-дослідної діяльності.	119
<i>Осіпчук Н.В.</i> Розвиток мовної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів у радянський час.	122
<i>Очеретна О.Ю.</i> Аналіз феномену «акмеологічна культура студентів вищих технічних навчальних закладів» як об'єкта наукових досліджень.	126
<i>Падалка О.І.</i> Виявлення сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.	130
<i>Полюхович (Горбачевська) Л.Д.</i> Аксіологічне наповнення методичної спадщини Бориса Степанишина.	133
<i>Раскалінос В.М.</i> Характеристика моделі формування рефлексивної компетентності майбутніх соціальних педагогів.	139
<i>Сидорчук Н.Л.</i> Педагогічна рефлексія як вияв творчого потенціалу особистості педагога.	142

Совгар О.М. Вклад українських педагогів кінця XIX початку XX ст. в розвиток сучасної науки про виховання людини (на прикладі діяльності Юліана Романчука).	146
Трофимчук А.О. Роль науково-технічної творчості в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя технології.	148
Тюска В.Б. Творча самореалізація студентів у процесі клубної діяльності.	152
Федосова І.В. Формування студентського контингенту вищих технічних навчальних закладів (кінець XIX – 30-ті роки XX століття).	156
Фурса О.О. Професійна підготовка дизайнерів у контексті неперервної освіти.	161
Яковичина Т.В. Теоретичні основи формування педагогічної творчості в умовах вищої школи.	165
Лісова С.В. Професійна підготовка вчителя як умова забезпечення якісної освіти для всіх.	169
Дупак Н.В. Система забезпечення якості вищої освіти у країнах Західної Європи й США.	173
Казначеева Л.М. Формування культури міжособистісного спілкування студентів у процесі вивчення дисципліни “Тренінг ділових комунікацій”.	179
Олійник Л.В. Методика констатувального експерименту навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління на засадах компетентісного підходу.	182
Козяр М.М. Інноваційні підходи до формування графічних знань із побудови зображень у майбутніх фахівців технічної галузі під час вивчення нарисної геометрії та інженерної графіки.	186
Кочубей А.В. Інтеграція як ефективне методичне явище в процесі підготовки студентів технічного вищого навчального закладу.	190
Дмітренко Н.Є. Застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у процесі інтеграції навчання в інформаційному суспільстві.	193
Сілкоча Е.О. Застосування індивідуальних навчально-дослідних завдань для студентів у процесі вивчення методики викладання математики у початковій школі.	196
Кузьмук Л.І., Анікіна О.П. Виховання толерантності у старших дошкільників.	200
Казанцева Л.І. Культурологічний підхід до навчання дошкільників української мови в полікультурному просторі південно-східного регіону.	203
Гушак Ж.М. Впровадження професійно зорієнтованого тренінгу майбутніх педагогів у систему викладання навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності».	210
Відомості про авторів	213